

Onderweg Jezus ontmoeten...

(over de Emmaüsgangers)

(Studie bij de prediking n.a.v. Lucas 24:13-36; 4-4 2010)

J.C. Bette

Jezus verschijnt aan twee discipelen op de weg naar Emmaüs

Volgens Lucas lag Emmaüs zo'n 60 stadiën (ruim 11 km, dat is ongeveer twee uur lopen) van Jeruzalem vandaan, maar over de precieze ligging ervan valt niets met zekerheid te zeggen. Een mogelijkheid is dat Emmaüs met het huidige El-Qubebe, een plaats bekend uit de kruisvaarderstijd, moet worden geïdentificeerd. Deze plaats lag zo'n 62 stadiën noordwestelijk van Jeruzalem. In de eerste eeuw is ons van het bestaan van dit plaatsje echter niets bekend. Maar ook al is het bij gebrek aan nadere informatie moeilijk de ligging van Emmaüs nader te situeren, we kunnen wel de functie van deze plaatsaanduiding in het verhaal aangeven. Lucas wil duidelijk maken dat de verschijningen die hij beschrijft in de buurt van Jeruzalem gezien werden (de andere evangelisten melden ook verschijningen in Galilea).

Onderweg wisselen de twee reizigers (de zgn. 'Emmaüsgangers') met elkaar van gedachten (het gebruikte Griekse woord *homileō* betekent zoveel als praten, converseren; vs.15; Hand.20:11; 24:26) over alles wat er zich in de afgelopen dagen in Jeruzalem had afgespeeld (vgl. vs.19-21), en met name wat er zich die morgen in de kring van de discipelen had voorgedaan (vgl. vs.22-24).

Terwijl de twee druk met elkaar in gesprek verwickeld zijn - er is mogelijk zelfs sprake van een meningsverschil (*suzēteō*: discussiëren, Luc.22:23) -, voegt zich een derde reiziger bij hen die met hen meereist. Lucas informeert zijn lezers al direct dat het Jezus Zélf is, maar de twee reizigers weten dat niet. Zij houden hem voor een vreemdeling die net als zij uit Jeruzalem komt. Omdat de lezers wel weten dat het Jezus is, zullen zij met des te meer aandacht naar Zijn woorden luisteren.

Het is de allereerste verschijning die Lucas beschrijft. Opmerkelijk daarbij is de sobere, haast vanzelfsprekende manier waarop Jezus ten tonele verschijnt: waar Hij vandaan komt of waar Hij naar toe gaat wordt niet vermeld. Ook rept Lucas met geen woord over de opstanding die plaats gevonden heeft: de opstanding wordt verondersteld (de engelen hebben die immers aangekondigd), maar niet beschreven.

Ook bij andere gelegenheden werd de verrezen Heer niet direct herkend (Joh.20:14,15; 21:4). Hier wordt de reden ervan uitdrukkelijk genoemd: ze konden Hem niet herkennen, omdat 'hun ogen werden vastgehouden'. Evenals het latere 'geopend worden van hun ogen' (vs.31) hebben we hier te denken aan een bijzonder ingrijpen van God dat hen doelbewust van herkenning afhield om hen zo door middel van Jezus' Schriftuitleg (vs.25-27) tot de overtuiging te leiden dat Jezus als de Messias wel uit de doden móest opstaan. Bovendien zullen ze zo in hun eigen situatie verdiept zijn geweest dat ze weinig aandacht hadden voor een toevallige voorbijganger en zullen ze zeker niet verwacht hebben Jezus Zelf te ontmoeten.

Jezus mengt Zich in het gesprek door te informeren waarover de twee het hebben en waarom ze een somber gelaat hebben. Blijkbaar wordt hun somberheid veroorzaakt door het onderwerp van hun gesprek. [Sommige oude handschriften hebben 'en ze hielden met een somber gelaat stil'. In dat geval eindigt Jezus' vraag bij het woord 'wandelende', zodat de rest van de zin bij de vertelling van Lucas hoort.]

Dat één van de twee reizigers nu met name genoemd wordt, verraadt dat hij vermoedelijk een bekende was voor de lezers van Lucas. Er valt nergens uit op te maken of deze Kleopas (een verkorting van het Griekse Kleopatros) dezelfde persoon was als de Klopas die met een Maria getrouwd was (Joh.19:25).

Van deze Klopas vertelt een oude traditie (Hegesippus, aangehaald door de kerkvader Eusebius) dat hij een broer van Jozef (de man van Maria) en de vader van Sim(e)on (de leider van de gemeente te Jeruzalem na Jacobus) was. In aansluiting hierop heeft men wel gesuggereerd dat de andere reiziger zijn zoon Simeon kan zijn geweest. De aanwijzingen zijn echter te onzeker om er stellige uitspraken over te kunnen doen. Dat geldt ook voor de vele andere pogingen die gedaan zijn om de onbekende medereiziger te identificeren (men heeft bv. ook wel gedacht aan Lucas zelf, die zich net als in Mar.14:51,52 anoniem in het verhaal zou willen introduceren).

Het is Kleopas die antwoord geeft op Jezus' vraag. Het werkwoord 'bijwoner zijn' wijst erop dat Kleopas Jezus ziet als een vreemdeling die voor langere of kortere tijd (bv. als pelgrim) in of bij Jeruzalem woont. Hij acht het dan ook onmogelijk dat Hij niet van de gebeurtenissen van de afgelopen dagen heeft gehoord. Iederéén in de stad (inwoners en pelgrims) moet immers wel van de gebeurtenissen gehoord hebben.

Op de vraag naar het onderwerp van hun gesprek (wat voor dingen?) geven de twee een tamelijk uitvoerig antwoord waaruit hun aanvankelijke verwachting én hun teleurstelling blijkt (vs.19-24). Ze discussieerden over 'de dingen betreffende Jezus de Nazoreeër' Terugziend op alles wat er met Hem gebeurd is, houden de twee Jezus nog steeds voor een uitzonderlijk profeet (Luc.7:16; Mat.21:11), en wel een die het lot van elke andere profeet (verwerping) heeft getroffen (vs.20). Hij was 'machtig in werk en woord' (vgl. Hand.7:22). Jezus was 'een machtig profeet in de ogen van God (Hand.2:22) en het gehele volk (Luc.7:16)'. Tijdens Jezus' aardse leven had het volk Hem blijkbaar voor de in het OT aangekondigde 'profeet als Mozes' (Deut.18:15,18) gehouden. Maar met Zijn dood leek deze verwachting volledig de bodem in geslagen.

Het zijn niet in de eerste plaats de Romeinen, noch het gewone volk, maar de joodse leiders ('onze overpriesters en oversten') die verantwoordelijk worden gehouden voor Jezus' dood (vgl. Hand.2:23,36; 3:15, 17). Zij hebben zich niet alleen schuldig gemaakt aan het overleveren (nl. van Jezus aan de Romeinen), maar ook aan de kruisiging zelf (het onderwerp van 'zij kruisigden' is nog steeds 'de overpriesters en de oversten'), hoewel Pilatus het eigenlijke bevel had gegeven en de Romeinse soldaten de kruisiging hadden voltrokken.

Ongetwijfeld brengen Kleopas en zijn metgezel onder woorden wat een algemeen gevoel onder het volk (en heel in het bijzonder onder de discipelen) is geweest: ze hadden in tegenstelling tot de joodse leiders die Jezus hadden verworpen in de verwachting verkeerd dat Jezus in eigen persoon Israël van de vreemde overheersing zou verlossen en het messiaanse Rijk zou inluiden (vgl. Luc.19:11). Nu Jezus echter gestorven was, was al hun hoop op bevrijding vervlogen. Al met al waren er immers al drie dagen verstreken sinds Jezus gestorven was. Naar oosterse opvatting huisde de ziel nog drie dagen in het gestorven lichaam, daarna was alle hoop op herleven uitgesloten (vgl. Joh.11:39).

Vervolgens verhalen de Emmaüsgangers wat er die morgen was voorgevallen (vs.1-12). We kunnen het beste een (dubbele) punt lezen achter 'ons', zodat het daarop volgende gedeelte bij het volgende vers wordt gelezen: 'Maar ook hebben enige vrouwen uit ons midden ons in verwarring gebracht: toen ze vroeg bij het graf waren aangekomen en daar Zijn lichaam niet hadden gevonden, kwamen ze ...'. Het bericht van de vrouwen dat Jezus' lichaam verdwenen was, had hun hoop niet doen herleven, maar hun verwarring alleen nog maar groter gemaakt.

Tot op heden hadden de Emmaüsgangers het opstandingsverhaal met de andere discipelen alleen nog maar van horen zeggen (merk op het herhaalde 'zij zeiden'): de vrouwen zeiden, dat de engelen gezegd hadden dat Jezus in leven was. 'Een verschijning van engelen', (Luc.1:22); (Hand.26:19); (2Kor.12:1) hoeft niet direct te betekenen dat het alleen maar om een visioen zou gaan, maar ongetwijfeld zullen de discipelen zelf aanvankelijk hun verklaring wel in die richting gezocht hebben (vgl. vs.11 'zotteklap' en 'ze geloofden haar niet').

Hoewel Lucas in vs.12 alleen melding maakte van Petrus' bezoek aan het graf, blijkt nu dat er meerdere personen naar het graf waren gegaan om het verhaal van de vrouwen na te gaan (zie Joh.20:3-10). Zij bevestigden de feiten (de afgewentelde steen en het lege graf), maar kunnen het getuigenis van de vrouwen aangaande Jezus' opstanding nog niet bevestigen. Ze troffen inderdaad wel een leeg graf aan, maar dat leidde bij hen nog niet tot de overtuiging, dat Jezus uit de doden was opgestaan. Het bericht van de verschijning aan Maria van Magdala (Joh.20:11-18) had de Emmaüsgangers bij het verlaten van Jeruzalem kennelijk nog niet bereikt, of ze hebben (wanneer dat wel het geval was) haar woorden in het geheel niet serieus genomen.

Jezus Zelf neemt nu het woord (vs.25-27). Het misverstaan van de gebeurtenissen omtrent Jezus van Nazaret komt voort uit een gebrek aan inzicht (onverstandig, vgl. Gal.3:1) en een 'traagheid van hart', d.w.z. hun hart onderkent maar heel langzaam de vervulling van Gods beloften. Dit werd veroorzaakt doordat de twee mannen maar op één aspect van de messiaanse profetieën waren gericht, nl. het politiek-nationale aspect. Dat de Messias Zijn volk zou verlossen en het koningschap in Israël zou herstellen, was wel in overeenstemming met het OT (Am.9:11; Mi.4:6-8), maar was niet het enige wat er over Hem te zeggen viel. Hadden ze geloof gehecht aan alles wat de profeten aangaande de Messias gezegd hadden (nl. in de Schrift), dan zouden ze ook hebben begrepen dat de Messias eerst zou moeten lijden en sterven (vs.26).

Wat de discipelen als een falen van Jezus' zending opvatten, is in werkelijkheid juist het bewijs van Zijn messiasschap. Het woord '(het moest' sluit de gedachte aan Gods wil in: de Christus moest lijden om in zijn heerlijkheid in te gaan, omdat God die weg heeft voorgeschreven (vs.46; 9:22; vgl. Hand.14:22). De gedachte aan een lijdende Messias komt o.a. voor in Ps.22:1-22 en Jes.53. 'lijden' (paschō) omvat hier het lijden in eigenlijke zin én het sterven van Jezus (Luc.22:15; Hand.1:3; 3:18; 17:3; TDNT V, 912-919). Het 'ingaan in zijn heerlijkheid' slaat op de verhoging van de Here Jezus, die direct op de opstanding volgde (vgl. Rom.1:4; Ef.1:20). doxa (heerlijkheid) is een omschrijving van de hemelse zijswijze (Luc.9:26; 21:27); (Hand.7:55); (1Tim.3:16); (1Pet.1:11).

Beginnende bij 'Mozes (d.w.z. de vijf boeken van Mozes, de Pentateuch) en al de profeten' (d.w.z. het tweede deel van de joodse driedeling van het OT in Wet, Profeten en Geschriften) doorloopt Jezus het héle OT ('al de Schriften') en verklaart teksten 'over Hemzelf', d.w.z. messiaanse teksten die hun vervulling vonden in Zijn persoon (vgl. 1Kor.15:3,4 'overeenkomstig de Schriften'). De betekenis van deze messiaanse teksten (teksten die ze als joden natuurlijk heel goed kenden) kon pas ten volle worden begrepen in het licht van Jezus' lijden, sterven en opstanding. Het leven van Jezus Zelf is dus de sleutel om de messiaanse profetieën uit het OT te verstaan (vgl. Joh.5:39). De profetieën aangaande de profeet als Mozes' (Deut.18:15-18), de Lijdende Knecht des Heren (Jes.53), de Zoon van David (zie Mar.12:35-37) en de Zoon des mensen (Dan.7:13,14) komen alle samen in de persoon en

het leven van de Here Jezus. Ook de Psalmen (o.a. Ps.2,8,16,110,118) zullen hier een belangrijke plaats hebben ingenomen.

Wanneer Kleopas en zijn metgezel op hun bestemming in Emmaüs (vs.13) arriveren, maakt de vreemdeling (alleen de lezers weten dat het Jezus is!) aanstalten (doet voorkomen, wekt de indruk) om zijn reis verder alleen voort te zetten.

Met het oog op het late tijdstip ('het is tegen de avond en de dag is reeds gedaald') dringen de twee er bij de vreemdeling sterk op aan ('dwingen, sterk aandringen', Hand.16:15) bij hen te blijven (vermoedelijk in het huis van een van beiden), zodat hij niet nog een onderkomen voor de nacht hoeft te zoeken en hij hen gezelschap kan blijven houden.

Gewoonlijk sprak de gastheer bij de maaltijd een dankzegging en zegen uit, maar nu neemt de gast de rol van de gastheer over. Jezus neemt het brood, spreekt de dankzegging uit en deelt het brood uit. De formulering komt overeen met het verhaal van de spijziging van de 5000 (Luc.9:16) en met het Laatste Avondmaal (Luc.22:19) en suggereert dat er hier met name op dat laatste gezinspeeld wordt (vgl. Joh.21:13).

Dat Jezus werd herkend aan de wonden in Zijn handen (die met het breken van het brood natuurlijk direct zichtbaar werden) is niet zonder meer uit de tekst af te leiden, maar door de situatie (zie vs.39) ook niet uit te sluiten. De nadruk ligt echter op het moment van herkenning. Die vindt plaats op het ogenblik dat het brood gebroken wordt (vs.35 'in, tijdens de breking van het brood'). Dan wordt de 'verblindings' van vs.16 opgeheven (vgl. 2Kon.6:17). Op het moment dat de twee Jezus herkennen, verdwijnt Jezus uit hun midden. Met 'Hij werd onzichtbaar' is een plotseling verdwijnen bedoeld. Jezus had na Zijn verrijzenis uit de doden een opstandingslichaam, dat niet aan ruimte en tijd gebonden was (vs.36; Joh.20:19,26). Kennelijk is het niet langer nodig dat Jezus bij hen blijft en treedt Hij terug in de heerlijkheid die Hij al was binnengegaan (vs.26).

Het is pas achteraf dat de twee achtergebleven discipelen zich verwonderd realiseren hoe Jezus' woorden onderweg al weerklank vonden in hun hart. De uitdrukking 'ons hart was brandende [in ons]' is bijbelse beeldspraak (vgl. Ps.39:4; Jer.20:9). 'De Schriften (vgl. vs.27) openen' (Hand.17:3) wil zeggen 'de betekenis ervan ontsluiten'.

Na de herkenning en verdwijning van de Here Jezus, keren de Emmaüsgangers meteen ('op het zelfde uur') naar Jeruzalem terug om de anderen deelgenoot te maken van wat ze meegemaakt hebben. In Jeruzalem aangekomen, treffen ze de elf discipelen aan met de andere volgelingen. Het moet toen al laat in de avond geweest zijn (vs.29).

Nog voordat de Emmaüsgangers hun verhaal kunnen doen, worden ze door de discipelen verwelkomd met het bericht dat Jezus waarlijk uit de doden opgestaan was én dat Hij aan Simon (Petrus) verschenen was. Deze verschijning aan Petrus (1Kor.15:5) moet hebben plaatsgehad na zijn bezoek aan het lege graf (vs.12) en vóór de terugkeer van de Emmaüsgangers (vs.33). Het is opvallend dat deze verschijning aan Petrus slechts indirect verhaald wordt, terwijl de verschijning aan de Emmaüsgangers juist heel uitgebreid verhaald wordt.

Ook de Emmaüsgangers zelf doen hun verhaal en bevestigen daarmee het getuigenis van Petrus. Ze hadden Hem herkend 'in (bij, tijdens) de breking van het brood' (vs.30,31).

Jezus' verschijning aan de discipelen; Thomas is daarbij afwezig

(Luc.24:36-45 (Mar.16:14-18; Joh.20:19-23))

De discipelen worden in hun conversatie onderbroken (terwijl zij deze dingen zeiden) doordat Jezus plotseling Zelf in hun midden verschijnt. Het is de eerste keer na Zijn opstanding dat Jezus aan de elf discipelen als groep verschijnt (Joh.20:19). Jezus begroet hen met de joodse zegenwens 'vrede zij u' (Joh.20:19,21,26), die in Zijn mond een bijzondere betekenis krijgt: het is de vervulling van de belofte van vrede die met Jezus' komst gepaard zou gaan (Luc.2:14, vgl. Hand.10:36).

Ondanks de aanvankelijke overtuiging dat Jezus was opgestaan en aan Simon verschenen was, zijn de discipelen toch van hun stuk gebracht, wanneer Jezus zo plotseling in hun midden verschijnt. In de verwarring en vrees van het moment menen ze een geestverschijning (Mat.14:26; vgl. Hand.12:15) te zien. 'Geest' (pneuma) wordt hier gebruikt in de zin van 'spook' (d.w.z. een geestverschijning), waarbij het vooral om de afwezigheid van een lichaam van vlees en bloed gaat.

De reactie van Zijn discipelen ziende, vraagt Jezus hun waarom ze zo ontsteld (in verwarring) zijn, Luc.1:12; Mat.14:26) en 'waarom overleggingen in hun harten opkomen', vgl. (Hand.7:23); (1Kor.2:9). dialogismos (overweging, gedachte) heeft hier de ongunstige gevoelswaarde van 'bedenkingen'.

De verzen Heer wil Zijn discipelen ervan overtuigen dat Hij Dezelfde is als Jezus van Nazaret (egō eimi autos: Ik ben het Zélf), die zij aan handen en voeten op het kruis genageld hebben zien sterven. Lucas noemt niet uitdrukkelijk de reden waarom de discipelen Jezus aan Zijn handen en voeten kunnen herkennen, maar ongetwijfeld zinspeelt hij hiermee op de wonden die Jezus tijdens de kruisiging heeft opgelopen (Joh.20:25-27). Ook wil Jezus hun het bewijs leveren van de lichamelijke van Zijn

opstanding uit de dood ('betast Mij'). Het woord betasten, aanraken is hetzelfde woord dat in 1Joh.1:1 gebruikt wordt.

Om de waarheid van Zijn woorden te bewijzen, toont Jezus de discipelen 'Zijn handen en Zijn voeten' (vgl. Joh.20:20, 'Zijn handen en Zijn zijde'), die de littekens van de kruisiging vertoonden (vs.39). [Dit vers in zijn geheel ontbreekt in een aantal handschriften. Vandaar dat de NBG-vertaling het tussen vierkante haken plaatst.]

Het lijkt wel of het Lucas er alles aan gelegen is om het aanvankelijke ongeloof van de discipelen zo breed mogelijk uit te meten. De boodschap van de vrouwen hadden ze als onzin bestempeld (vs.11), toen Jezus in levenden lijve voor hen stond meenden ze een geestverschijning te zien (vs.37) en zelfs toen Jezus hun Zijn handen en voeten toonde en hen uitnodigde Hem aan te raken (vs.40,41) waren ze nog niet overtuigd, omdat ze meenden dat het allemaal te mooi was om waar te zijn. Dat de opstandingsboodschap dus aanvankelijk zelfs onder Jezus' intiemste vrienden op veel ongeloof stuitte sluit in ieder geval de gedachte uit dat de discipelen dit alles in scène gezet zouden hebben (vgl. Mat.28:13-15). Voor 'iets eetbaars' zie de verzen 43 en 44.

Op Jezus' verzoek reiken de discipelen Hem een stuk gebakken vis aan. Vis was ook in Jeruzalem een gebruikelijk voedingsmiddel. De vis werd gewoonlijk geïmporteerd uit Galilea. [De woorden kai apo melissiou kēriou 'en van een honingraat' ontbreken in de oudste handschriften.]

Het eten van een gebakken vis bewijst dat Jezus een lichaam heeft dat voedsel kan opnemen en is daarom het beste bewijs dat Jezus lichamelijk uit de doden is opgestaan. De discipelen, die er ooggetuigen van zijn ('voor hun ogen, in hun tegenwoordigheid'), benadrukken later in hun bewijsvoering van de opstanding uit de doden dat zij met de verzen Heer gegeten hebben (Hand.10:41; vgl. Luc.1:4).

De verzen 44-49 beschrijven het laatste onderwijs van Jezus aan Zijn discipelen. Jezus brengt daarbij Zijn vroegere onderwijs in hun herinnering ('dit zijn Mijn woorden ...'), waarbij met name te denken valt aan Luc.9:22,44; 18:31-33 (vgl. Joh.5:39,46). Nu laat Hij hun zien dat deze dingen in Hem vervuld zijn (vgl. Mar.1:2-4). Het woord het 'moet' geeft daarbij aan dat de vervulling van Zijn woorden 'overeenkomstig Gods wil' is geschied (zie voor de betekenis van dit 'moeten' onder meer Luc.21:9). Jezus maakt nu een onderscheid in de wijze waarop Hij vóór Zijn sterven met Zijn discipelen verkeerde ('toen ik nog bij u was') en de bestaanswijze die Hij nu heeft. Mogelijk is 'de psalmen' in letterlijke zin op te vatten als een verwijzing naar het boek der Psalmen (dat in het NT immers veelvuldig wordt aangehaald m.b.t. messiaanse profetieën, zo Ps.2,8,16,110,118 enz.), maar het is ook niet uit te sluiten dat 'de psalmen' staat voor het derde gedeelte van de joodse dieldeling van het OT (Wet, Profeten en Geschriften) en dus een verzamelnaam is van het derde gedeelte van het OT. 'De wet van Mozes en de profeten en de psalmen' staat dan voor het gehele OT (vgl. vs.27 'al de Schriften').

Dit is de derde maal dat er van een 'openen' sprake is, nl. van het geopend worden van hun ogen (vgl. vs.31), van het openen van de Schriften (vs.32) en nu van het openen van het verstand (vgl. Hand.16:14; 26:18). Hierdoor worden de discipelen in staat gesteld om de Schriften (met name de messiaanse profetieën) in het juiste verband te zien (vs.27).